

A Dohnányi- és a Kodály-évfordulók tiszteletére*

Vissza a múltba – a Kodály-tanítvány Weiner László Dohnányi-kritikái 1934-ből**

Weiner László (1916–1944) zeneszerző, zongoraművész, karmester a '30-as évek zenei életének nagy ígérete volt. (1. kép). Ígéret maradt, mert nem volt rá ideje, hogy művészete kiteljesedhessen. A vézskorszak áldozata lett: 28 évesen, 1944-ben halt meg munkaszolgálatosként a lukóvói munkatáborban. Hogy a számára megadott, tragikusan rövid alkotói pálya ellenére neve mégsem merült teljesen

1. kép: *Weiner László*

feledésbe, és szerencsére jó páran vannak, akik nem tévesztik össze a *Rókatánc* zeneszerzőjével, Weiner Leóval, az az utóbbi évek emlékkoncertjei¹ és hanglezfelvevételei² mellett – jórészt feleségének, Rózsa Verának³ is köszönhető volt (2. kép).

2. kép: *Rózsa Vera*

Rózsa Vera sokáig őrzött egy kis naplót. A teljesen szokványos, iskolai irkának kinéző, címkés füzetecske – ki tudja mióta – nappalijának zongoráján hevert. Méretre ugyan nem nagy (kisebb, mint az A/5-ös méret), nincs is teleírva, ám tartalma annál becsesebb: Weiner László 1934. január 1-jén nyitott *Zenei jegyzeteim* című naplóját tartalmazza.

Máig rejtély, hogyan őrződött meg a füzet, miképp élte túl a világégés borzalmas időszakát és hogyan került ki Rózsa Verához Londonba. Ha hihetünk a kemény borítóra utólag ráragasztott információnak, a dokumentum 1963-ban még Magyarországon volt. A füzetben ugyanis 30 oldalnyi, Weiner gyöngybetűitől jelentősen eltérő írás is olvasható. A később ráragasztott fehér lap közlése szerint ez az anyag a Villamos Művek Zenekarának 1956 és 1963 közötti bérleti hangversenyei elé szánt zenei konferansziék fogalmazványa. Sokáig kérdés volt, hogy ki írta ezeket a műismertetéseket, mivel a fehér címkén ma már csak az utónév olvasható tisztán. Némi nyomozás után azonban ma már ez is ismert.⁴ A keresett személy Turán György, aki oboista volt a Villamos Művek Zenekarában és a koncertek előtt ő ismertette a műsort. Továbbra is rejtély azonban, hogyan, mikor került a füzet Turánhoz, és milyen kapcsolat fűzte Weiner Lászlóhoz. Amihez nem fér kétség, hogy az első oldaltól kezdődően 69 saját beszámolású oldalon keresztül Weiner László kézírása olvasható.

A dokumentum több szempontból is érdekes és értékes. Mindenekelőtt, mert információkat ad Weiner Lászlóról, az emberről és a muzsikusról egyaránt. Ezekből az írásokból egy tizennyolcadik évén még innen lévő, fölöttébb szerény, mégis meglehetősen biztos értékítélettel és határozott véleménnyel rendelkező portré bontakozik ki.

Elgondolkodtató, hogy ifjúkora ellenére mennyire pontosan jelölte ki egy-egy kortárs mű vagy művész rangját, melyet – több esetben – akkoriban még csupán sejteni lehetett, és csak az utókor igazolta Weiner állításainak igazát. A negyvenhárom, többnyire egy-másfél oldalas kritika az év első napjától június 8-áig bezárólag budapesti és bécsi koncertekről, valamint egy debreceni rendezvényről,⁵ ezt követően pedig az 1934. évi Salzburgi Ünnepi Játékok és a Bayreuthi Ünnepi Játékok néhány hangversenyéről és operaelőadásáról tudósít. Kezdetben Weiner naponta írt kritikákat, később azonban hosszabbodnak a bejegyzések közti intervallumok. Bayreuth után pedig – bár még a füzet fele sem telt be – Weiner nem folytatta a kritikaírást.

* Dohnányi Ernő születésének 140., Kodály Zoltán születésének 135., halálának 50. évfordulója tiszteletére.

** E tanulmány az OTKA NKFIH K115676 számú kutatás keretében készült, melynek előzménye két korábbi dolgozatom: 1. „Vissza a múltba. Részletek Weiner László zenei jegyzeteiből.” *Parlando* 48/6 (2006), 40–44. <http://www.parlando.hu/Weiner.pdf>, 2. *Egy ismeretlen zenekritikus: Weiner László zenei jegyzetei 1934-ből*, mely 2014. október 30-án az MTA BTK Zenetudományi Intézetben Budapesten rendezett – *A holokauszt és a magyar zenei emlékezet* című – konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata, http://www.zti.hu/mza/docs/Holokauszt-konferencia_2014/KovacsIlona_Weiner_Laszlo.pdf

Felmerül a kérdés, vajon mi ösztönözhatta Weinert, hogy írásban rögzítse zenei élményeit? Ha az aktuális életszakaszt a napló nyitásával összevetjük (érettségi és továbbtanulás előtt állt), valószínűnek tűnik, hogy egy nagy elhatározás, nevezetesen a muzsikusi pálya hivatásul, életcélul választása, ennek véglegesítése adott okot arra, hogy hangverseny-kritikákat kezdjen el írni.

A füzetet indító idézetek-sugallta szimbolika szintén arra enged következtetni, hogy egy elhivatott, lelkes, céljait a maga számára immár világosan kijelölő fiatalember rögzítette zenei élményei. A negyvenhárom kritikát megelőző első bejegyzést olvasva igazolva látszik az a feltételezés, miszerint a jövőjét illető nagy elhatározásának meghozatala, az azt kiváltó (esetleg megerősítő) közvetlen élmény váltotta ki a motivációt a naplói írás elkezdésére.

Ez az írás a szó klasszikus értelmében, a többi bejegyzéstől eltérően voltaképpen nem kritika, hanem egy felkavaró, elsőpró élmény rögzítése. Ahogy arra maga Weiner utal – Kodály *Háry János*ának operaházi előadása ihlette a bevezető sorok írására.⁶ Az élménybeszámolóban egy – a szerzőért és a műért rajongó – ifjú feltétlen lelkesedése mutatkozik meg. A szombathelyi fiatalember talán életében először járt a budapesti Operaházban 1933–34 fordulóján, nem csoda, ha az akkori benyomások nagy hatással voltak rá. „*Szinte mámorosan mentem el az Operából*” – írta. Óriási élményként élte meg azt is, hogy először látta Kodályt személyesen. „*Megállok és nem tudok tovább menni. Nézem, bámulom ezt a csodás embert. Talán csak azt csodálom, hogy senki sem figyel a nagy Mestert.*” A továbbiakban egy vallomással folytatja: „... *nem is olyan régen még lenézően tekintettem [a Háryra]. Ma, már nem is tiszteltem, hanem csodálom ezt a legmagyarabb muzsikát. Csodálom, de nem vagyok hivatott arra, hogy méltassam. [...] Gyenge ehhez a tollam, kár volna evvel próbálkozni.*” Az írás végén pedig megható sorokat olvashatunk: „[...] *megköszönöm a nagy Mesternek és a Mester leghivatottabb tolmácsolóinak, hogy megmutatták nekem azt az utat, amelyen egyszer haladnom kell. A nagyszerű út kiváló sodott!*”

Kétségtelen, hogy ekkortól datálható Kodály iránt megnyilvánuló feltétlen tisztelete. A fent idézett sorok megírásakor talán még legmerészebb álmaiban sem gondolta, hogy néhány hónappal később, 1934 őszétől Kodály Zoltán irányításával kezdi majd megzeneszerzői tanulmányait az első zeneakadémiai osztályban.

Rózsa Vera emlékezete szerint Weiner már a legelső évtől nemcsak zeneszerzéssel foglalkozott, hanem rendszeresen kísérte énekes és hangszeres kollégáit, és komolyan tanult vezényelni is. Sokoldalúságának később nagy hasznát vette az OMIKE⁷ hangversenyein (3. kép).

A negyedik évet bevégezvén – bár diplomáját már megkaphatta volna – a kiváló eredményeket felmutató Weiner még két további tanéven át Kodály tanítványa maradt. Ezért is nem meglepő, hogy fennmaradt kompozíciói né-

OMIKE MŰVÉSZESTÉK

a Goldmark-teremben (VII., Wessselényi-utca 7)

A Hangverseny-sorozat V. műsora

1942. január 26-án, hétfőn este Helybiztosítás: B/1
1942. január 28-án, szerdán este Helybiztosítás: B/2, C/1

ZENEKARI HANGVERSENY

Vezényel: **Weiner László**

Közreműködnek: **Farnadi Edit** (zongora)
Rózsa Vera (ének)
Lukács Pál (viola)
Sonnenfeld Miklós (fuvola)

M Ű S O R:

1. **Mozart**: Don Juan — nyitány
2. **Purcell**: Bucus a „Didó és Aeneas” c. operából
Händel: a) Siciliano a „Frohsinn und Schwermut”
c. oratóriumból
b) Ária a „Rinaldo” c. operából
Előadja **Rózsa Vera**
3. **Weiner László**: Concerto
Zongora, fuvola, brácsa és vonószekarra — Bemutató
Allegro maestoso — Andante tranquillo — Allegro ma non tanto
Előadják **Weiner László, Lukács Pál, Sonnenfeld Miklós**
4. **Beethoven**: G-dur zongoraverseny, op. 58
Allegro moderato — Andante con moto — Rondo — Vivace
Előadja **Farnadi Edit**
5. **Beethoven**: II. szimfonia, op. 36
Adagio molto — Allegro con brio — Larghetto — Allegro — Allegro molto

Kezdete pontosan 1/2 órákor

3. kép: OMIKE-est Weiner László közreműködésével

melyikében – legnyilvánvalóbban az 1939-ben elkészült *Duó hegedűre és mélyhegedűre* című művében – igen erős Kodály-hatás érezhető. E mű mind a négy tételét átszövik a pentaton-modális hatású, kvart és kvint hangközöket hangsúlyozó dallamívek, és az ezekből építkező témák félreérthetetlenül a „nagy Mesterre” utalnak.

Kodályhoz tanulmányai befejeztével is szoros viszony fűzte. Az együtt töltött évek során kölcsönös nagyrabecsülés és szimpátia alakult ki mester és tanítványa között. Ennek egyik biztos jele, hogy Weiner Kodályt kérte fel esküvői tanújának, aki el is vállalta a felkérést. Majd, mikor nem sokkal később Weinert munkaszolgálatra hívták be, Kodály közbenjáró levelet írva kísérelte megmenteni a deportálástól. E levélben a tanár, a barát a legmelegebb szavakkal méltatja egykori növendékét: „mint zeneszerző és zongoraművész a legszebb reményekre jogosít”.

Kodály mellett Weiner Wagner iránti rajongásának korai bizonyítékát is megtaláljuk a naplóban, amit nemcsak a címkére kottázott Wagner-idézet és az utolsó, lelkes hangvételi kritika igazol, hanem az is, hogy a napló recenziói közül a legnagyobb számot kitevő opera-kritikákból a legtöbbet (hetet) Wagner-operákról olvashatunk. Ez nyilvánvalóan Weiner választása volt. Végül egy megható, egyben megrendítő személyes adalék is Wagner és Weiner kapcsolatához: mielőtt elvitték volna munkaszolgálatra, feleségének még utoljára eljátszott valamit – búcsúzóul Izolda halálát zongorázta el.⁸

Weiner személyes ízlésén túl persze bizonyos mértékig a budapesti és a bécsi rádiók műsorpolitikáját is megismerjük. Úgy tűnik, a rádióhallgatók abban az időben többször élvezhettek operaközvetítéseket, mint manapság. Kritikusunk Wagner után Verdi- (5) és Puccini-operákról (4) írt leggyakrabban, de recenzált (időrendben) Hubay-, Beethoven-, Rossini-, Goldmark-, Richard Strauss, Mozart-, Mascagni- és Leoncavallo-operát is.

Weiner László „zenei naplójából” az alábbiakban öt – Dohnányi Ernőt említő – kritika válik hozzáférhetővé.⁹

Dohnányi Ernő és a Filharmoniai Társaság hangversenyei¹⁰

1934. január 8. – Filharmonikus hangverseny

A jubiláló Filharmonikusok ez idei minden hangverseny eseményszámba megy. Ma is igen tartalmas műsort hirdettek, melynek első felét Beethovennek szentelték. A Coriolan nyitány után a természet fenséges ódája, a Pastoral szimfónia következett. Dohnányi karmesterpálcája alatt a mű minden poetikus szépsége kidomborodott, valószínűleg azért, mert Dohnányi úgy dirigált, mintha zongorázna. És mint muzsikus jelest is érdemel, mint dirigens azonban már kevésbé. Zenekarát nem mindig „fogta meg” és bizony voltak „kicsúszások”, szépséghibák, amelyeknek nem szabadna megtörténni.

Szünet után Zathureczky Ede Csajkovszkij hegedűversenyt szólaltatta meg olyan meleg tónussal, olyan technikával, hogy azt kell hinnünk, hogy ez a művészünk még most is fejlődik. Végül magyar újdonságokat hallottunk. Frid Géza¹¹ a szerzőjük. Az első vonószekarra írt Divertimento, a második Tempesta d'orchestra. Ez utóbbi értékesebb alkotás, hibája azonban, hogy a zenei tartalom nem egyezik a címmel. Ötletes, sőt viccesnek mondható. Szívesebben vennénk azonban, ha például egyszer Bartók is megszólalna ilyen filharmonikus koncerteken, mert inkább rászolgált arra, mint mondjuk Frid Géza, aki lehet ügyes muzsikus, de nem olyan méltó, hogy darabjait a filharmonikusok műsorra tűzzék.

1934. január 29. – Filharmonikus Koncert

Backhaus – Kósa – [Beethoven] VII. [szimfónia]

Ez a mai Filharmonikus hangverseny már csak azért is egyike a legjelentősebbeknek, mert az idei filharmonikus koncertek legnagyobb szólistája, Wilhelm Backhaus¹² jelent meg a pódiumon. Az a Backhaus, aki ma a legnagyobb német zongorista, az a művész, aki a legnagyobb pianisták közt foglal helyet. Ez a d-moll zongoraverseny a legtipikusabb alkotása a nagy zenei filozófusnak, Brahmsnak, és olyan mély tartalmú, hogy a zongorista – ha technikája esetleg el is érte ezt a magas fokot –, belebukhatik. Ide nemcsak pusztán technikai varázs kell, hanem még valami magasabb intelligencia is. Backhaus, aki ép-

pen olyan otthon van a brahmsi, mint a beethoveni világban, tökéletes ura hangszerének, királya, aki parancsol neki, de szolgálja annak a magasabb zenének, amely mindenkinek felett parancsol. Igaz, hogy Backhaus nem volt minden tekintetben engedelmes szolga.

A hangverseny érdekes újdonságot is hozott, Kósa „Mese szvitjét”.¹³ Ez a tehetséges komponista egyike a fiatalabb zeneszerző-generáció legértékesebb tagjának. Ötletes, nagyszerű hangszerezésű mű, melynek a legnagyobb értéke, hogy egyszerűségében is sokat „mond”. A harmadik tétel, melynek címe is eredeti („A rendíthetetlen ólomkatona”), talán a legjobban sikerült. Érdemes Kósa javára írni azt, hogy az a rész nem a szokásos „katonásdi” zenesablon. Reméljük, még sokszor halljuk a hangversenyműsorokon.

A koncert magvát a soron következő VII. szimfónia képezte, az a mű, amely már beethoveni pesszimizmusból született, és mégis a legderűsebb alkotása a legnagyobb komponistának. Dohnányi olyan tökéletes interpretálásban tárta elénk ezt a „ritmusok orgiáját”, hogy most már kétségtelenné vált, hogy Beethovenben nem éri utól egy magyar dirigens sem. És kénytelen vagyok néki megbocsájtani a múltkori „zavarokat”, amelynek ma nyomait nem találhattuk. Ennek ellenére az a véleményem – amely kétségkívül helyes is –, hogy Dohnányit a magyar közönség nem méltányolta eléggé. Ha egy külföldi zeneértő véletlenül hallotta volna ezt a VII.-t, ugyancsak csodálkozhatott volna azon, hogy ez a közönség mennyire nem józan, hisz a saját fajtáját sem becsüli meg. Ez csak szegénységi bizonyítványa a pesti publikumnak.

Evvel a VII. szimfóniával Dohnányi és nagyszerű filharmonikusaink Európa bármely pódiumán nagy sikert érnének el. Magyar sikert, amely magyar sikert úgy látszik a zenében sem becsülik meg a magyarok.

1934. február 5. – Bartók Béla – Walter Herbert¹⁴

Rendkívüli Filharmonikus hangverseny

Az idei első, rendkívüli Filharmonia eseménye kétségkívül Bartók Béla – a pianista – fellépése. Bartók már évek óta nem jelent meg pesti pódiumon, nyilván azért, mert közönségünk nem érti meg, mint komponistát. Elhisszük, hogy fáj ez – hisz méltán fájhat Bartóknak ez a hüvös fogadtatás. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy ez az „új muzsika” nem idegződhetik be a hallgatókba ilyen rövid idő alatt. Hosszú évek, vagy évtizedek kellene ahhoz, hogy végre megértsék az emberek. Bartók tehát szinte visszavonult Pesttől. Már-már azt hittük, hogy nem is halljuk Őt zongorázni többé. És most – talán barátai rábeszélésének engedve – újra itt van előttünk. A közönség úgy fogadja, mint koronázatlan királyt. Újra zongorázik és most látjuk csak igazán, mit vesztenék benne. Magyar pianista rengeteg van – és mind nagyszerűek, a világon alig találunk ilyen fiatal nemzedéket (Kentner,¹⁵ Heimlich,¹⁶ Fischer A.,¹⁷ Károlyi¹⁸ stb.), és még az öregek (Dohnányi, Stefániai,¹⁹

stb), de Bartók mégis hiányzott, Ő egészen különleges egyéniség. Bartók zongorázása éppen olyan esemény, mint esemény volt az, amikor Mozart vagy Beethoven zongorázott. Bach f-moll és Mozart C-dúr konzertjei ma tehát egy nagy művész, és egyúttal az egyik legnagyobb zenei reformátor ujjai alól csendültek fel olyan plasztikusan, virtuózitással és poézissel, hogy a közönség elragadtatással ünnepelte és – reméljük – visszaadta a magyar hangversenydobogónak, visszaadta önmagának.

A hangverseny vendégkarmestere, a fiatal osztrák Walter Herbert bevezetésképpen a „Rosamunda” nyitányt dirigálta. De igazi bemutatkozása Csajkovszkij V. szimfóniájának interpretációja volt. Ez a fiatal fantázia szertelenül csaponghatott ebben a romantikus izzókörben. Sok egyénit (sokszor feleslegesen túlzott dolgokat produkált, ami sok embernek tetszetik ugyan, én azonban nem írom alá ezeket a fiatalos elragadtatásokat. Úgyes, jó kezű dirigens, aki még bizonyára fejlődik. Pesti bemutatkozásán határozott sikert ért el – ami nem is olyan könnyű dolog.

1934. február 19. – Filharmonikus hangverseny

Fischer Annie

Az utolsó előtti bérleti hangverseny érdekessége a Liszt verseny győztes Fischer Annie közreműködése. Ez a fiatal, rendkívüli tehetségű művésznőnk most fejezte be nagyszerű Európa turnéját, ahol mindenütt teljes mértékben igazolta képességeit. A Liszt versenyek óta nem szerepelt pesti pódiumon, így ez évben ma lépett először a közönség elé Schumann a-moll konzertjével. Schumann az ifjúság költője, egész egyéniségét megismerjük ebből a műből. Nincs ennek más tartalma, mint a gondtalan fiatalság poetikus álma. És Fischer Annie a legcsodálatosabb poéta. Mintha csak a fiatal Dohnányi ülne a zongoránál. Tud bámulatosan férfias is lenni és technikájának varázsával nem végez bűvészmutatványokat, hanem tudatosan egyesíti azt művészetével. Ez a lány máris megtalálta a zongora lelkét és a költők álmait. Ez a lány boldog ember lehet. – Nagy lelkesedéssel fogadták, megérdemelt szeretettel. (4. kép)

A hangverseny súlypontja a VIII. szimfónia volt. Dohnányi, mint mindig hangsúlyozom, egyre jobban közeledik a nagy dirigensek sorához. Őt elsősorban páratlan zenei műveltsége segíti ezen a nehéz „poszton”. És, hogy nemcsak Beethoven dirigens, azt éppen ma bizonyította be Strauss Tod und Verklärungjával,²⁰ amely különben tartalmánál fogva nem illett a derült műsorhoz. Bátran mondhatom, hogy ezt a remekművet így még nem hallottam és tulajdonképpen csak ma tudtam először belemélyedni. Magyar újdonság Perényi „Duhajzó”-ja.²¹ A legény dévaj mulatozása elsősorban a nagyszerű hangszerezésben nyer kifejezést. Kétségtől úgyes munka. Nem lenne teljes beszámoló, ha nem említeném meg kitűnő filharmonikusaink alkalmazkodó kíséretét a Schumann versenynél, ami ismét csak Dohnányi érdeme. Dirigensek,

4. kép: 1934. február 20. – Az Est: „Fischer Annie és Dohnányi Ernő a tegnapi filharmonikus est szünetében” (MTA BTK ZTI Könyvtár, Fond 4/1194)

tanuljatok tőle – így kell zenekarral kísérni. A közönség tulajdonképpen ezen a hangversenyen két Dohnányit látott és hallott. Az egyik dirigált, a másik zongorázott. A két legnagyobb poéta.

1934. március 12. – A IX. szimfónia – Szigeti hegedül

Filharmonikusaink jubiláris hangversenyeinek utolsó estéjén a halhatatlan zene-titán legnagyobb alkotása, a szimfóniák szimfóniája rakta rá az elmúlt nyolcvan évre a koronát. Ugyanezen a koncerten közreműködött a legnagyobb magyar hegedűjátékos, Szigeti József.²² Csak Dohnányi hiányzott, akit betegsége miatt Rékai Nándor²³ helyettesített.

Mozart ritkán hallott D-dúr hegedűversenye képezte Szigeti produkcióját. Szigeti tökéletes muzsikusként, akiben a legszerencsésebben egyesül a virtuóz a poétával. Ilyen nemes tónussal, férfias erővel ma alig szólaltatja meg valaki Mozart legtisztább művészetét. Így joggal mondhatjuk, hogy a jubiláris hangversenyek szólistái közül ő produkálta a „legnemesebb zenét”.

A IX. szimfónia dirigálásával Rékai talán nagy fába ütötte a fejszét – de sikeresen. Neki köszönhető, hogy a filharmoniai

5. kép: Dohnányi Ernő és a Filharmoniai Társaság (OSZK, Dohnányi-hagyaték)

koncertek nívója nem csökkent az utolsó (Dohnányi betegsége miatt komoly veszélyben forgó) esten sem. Gondos és minden tekintetben biztos munkát végzett, akárcsak maguk a filharmonikusok, akik nemcsak ma, hanem az összes hangversenyeiken nevékhöz méltóan szerepeltek.

6. kép: Dohnányi Ernő a Zeneakadémián vezényel

JEGYZETEK:

- ¹ A Weiner László műveit középpontba állító koncertek sorából kiemelkedik a zeneszerző halálának 50. évfordulójára rendezett emlékhangverseny (1994. május 2. – Goldmark-terem).
- ² Lásd például Weiner László: Chamber Music with Viola. A lemezen hallható a *Duó hegedűre és mélyhegedűre, Szonáta mélyhegedűre és zongorára, Vonóstrió–Szerenád, Concerto fuvolára, mélyhegedűre, zongorára és vonószekarra*. (Dirk Hegemann – brácsa, Monika Hölszky-Wiedemann – hegedű, Lars Jönsson – zongora, Erik Borgir – gordonka, Tatjana Ruhland – fuvola, vez. Julian Kuerti) Hungaroton HCD 32607; In Memoriam Hungarian Composers Victims of the Holocaust. E lemezen Weinertől a *Duó hegedűre és mélyhegedűre* című kompozíció hallható. (Szabadi Vilmos – hegedű, Bársony Péter – brácsa) Hungaroton HCD 32597
- ³ Rózsa Vera (1914–2010) Weiner László felesége volt. Rózsa Veráról lásd „A magyar zene követői Nagy-Britanniában. Kovács Ilona beszélgetése Rózsa Verával” *Parlando* 48/6 (2006), 37–39; valamint „Búcsú Rózsa Verától” *Parlando* 53/1 (2011), 35–36.
- ⁴ Szerencse, hogy a szövegben kétszer is szerepel a zenekar karmestérének, *Záborszky* Józsefnek a neve. Tőle, illetve fiától, *Záborszky* Kálmántól származik az információ, melyet ezúton is köszönök.
- ⁵ A kritika Kodály Zoltán *Háry János* című művének első szabadtéri előadásáról (1934. június 8. – Debrecen) számol be.
- ⁶ A napló indítását és az Operaház műsorrendjét összevetve nagy valószínűséggel az 1933. december 31-i előadást látta Weiner. 1933-ban ezen kívül csak november 12-én játszották a *Háry Jánost*, 1934-ben pedig március 24-én (mikor már elkezdte a naplóírást), illetve október 26-án és december 20-án (amikor már nem vezetett naplót).
- ⁷ Országos Magyar Izraelita Kultúregyesület
- ⁸ Feuer Mária, „Mókamester énekemester. Londoni beszélgetés Rózsa Verával” *Muzsika* 43/4 (2000. április): 27–31.
- ⁹ A kritikákat minden változtatás nélkül közlöm, csupán néhány értelemzavaró elírást javítottam hallgatólagosan.
- ¹⁰ Dohnányi Ernő (1877–1960) kapcsolata a Filharmoniai Társaság zenekarával 1897. november 17-én kezdődött, mikor Richter János karmester meghívására Beethoven G-dúr zongoraversenyét ját-

- szotta a Vigadóban. 1903-tól (1. szimfóniájának bemutatóját vezényelte ekkor) gyakran állt a karmesteri pulpituson is. 1919-ben kérték fel, hogy vegye át a zenekar vezetését az idősödő Kerner Istvántól. 1944-ben Dohnányi nem találta összeegyeztethetőnek saját erkölcsi normáit az akkori politikai hatalommal (aminek következtében elkerülhetetlenné vált a zsidó származású zenekari tagok nyugdíjazása), így május 11-én a Filharmoniai Társaság megszüntette működését. A köztes huszonöt év – Dohnányival az élen, számos kortárs mű bemutatójával – a zenekar egyik fénykora volt.
- ¹¹ Frid Géza (1904–1989) zeneszerző és zongoraművész. A budapesti Zeneakadémián Kéri-Szántó Imre, Bartók Béla (zongora) és Kodály Zoltán (zeneszerzés) tanítványa volt. 1929-től Hollandiában élt.
 - ¹² Wilhelm Backhaus (1884–1969) német zongoraművész. Többek között Eugen d’Albert tanítványa volt. 1905-ben ő lett annak a párizsi Rubinstein-díjnak a győztese, amelyre Bartók is pályázott – sikertelenül. Budapesten többször is adott nagyszerű hangversenyeket.
 - ¹³ Kósa György: *Mese-suite* (1931). Tétélei: I. A kanász, II. A piros cipő, III. A rendíthetetlen ólomkatona. Kamara változat: *Három Andersen mese* (1931, hegedű-zongora), Editio Musica, 1977.
 - ¹⁴ Walter Herbert (1898–1975) német származású amerikai karmester. Bécsben Arnold Schönbergnél tanult zeneszerzést, majd Németországban és Svájcban szerez karmesteri gyakorlatot. 1931–38 között a bécsi Volksoper vezető karmestere. Az Anschluss után az Egyesült Államokba emigrált.
 - ¹⁵ Kentner Lajos (1905–1987) zongoraművész. Chopin és Liszt műveinek hivatott tolmácsolása mellett előszeretettel játszott Bartók műveit, a 2. zongoraversenyt 1933-ban ő mutatta be. 1935 óta Londonban élt, Yehudi Menuhin zongorakísérője volt.
 - ¹⁶ Heimlich (Hernádi) Lajos (1906–1986) zongoraművész. Tanulmányait Bartók Bélánál, Artur Schnabelnél és Dohnányi Ernő mesteriskolájában (1928–1930) végezte. 1933-ban díjat nyert a budapesti Liszt-versenyen. 1945-től a Zeneakadémián tanított.
 - ¹⁷ Fischer Annie (1914–1995) zongoraművész. Tanulmányait a budapesti Zeneakadémián végezte Székely Arnold tanítványként, majd Dohnányi művészsképzőjében (1930–1932). 1933-ban megnyerte az I. budapesti Liszt-zongoraversenyt. A legnagyobb 20. századi magyar zongoraművészek egyike.
 - ¹⁸ Károlyi Gyula (1914–?) zongoraművész. Külföldi tanulmányok után 1931/1932-ben és 1933/1934-ben Budapesten Dohnányi zongora-művészsképzőjében tanult, 1932/1933-ban zeneszerzést, ugyancsak Dohnányitól. 1956-tól Münchenben élt.
 - ¹⁹ Stefániai Imre (1885–1959) zongoraművész. Berlinben Ferruccio Busoni és Dohnányi Ernő tanítványa volt. Számos észak- és dél-amerikai hangversenykörúton vett részt, egy ideig a Buenos-Aires-i Zeneakadémia igazgatója volt. 1927–1937 között a budapesti Zeneakadémia tanára volt. 1937 után Dél-Amerikában telepedett le.
 - ²⁰ Richard Strauss: *Halál és megdicsőülés* (1890)
 - ²¹ Perényi Géza (1877–1954) zeneszerző. A Zeneakadémián Koessler János növendéke volt. Az I. világháborút megelőzően karmesterként működött külföldön, majd a háború idején visszatért Budapestre. Számatlan kritikája mellett 1912-ben könyve jelent meg *Beethoven kilenc szimfóniája* címmel.
 - ²² Szigeti József (1892–1973) hegedűművész. A budapesti Zeneakadémián Hubay Jenő tanítványa volt. 1940-től az USA-ban telepedett le. Sokat tett a 20. századi zeneszerzők népszerűsítéséért, így Bartókért is. Zenepedagógiai munkásságával is elismerést szerzett magának.
 - ²³ Rékai Nándor (1870–1943) karmester és zeneszerző. 1902-től az Operaház korrepetitora, majd 1910-től karmestere lett. Zeneszerzőként saját kompozíciói mellett Erkel Ferenc *Névtelen hősök* című operájának átdolgozásával szerzett elismerést.

Kovács Ilona